

DOTKNAĆ SIĘ (231) *vb pf*

o jasne.

się (143), się (83), si(ę) (5).

inf dotknąć się (58). ◇ *fut 1 sg* dotknę się (5). ◇ *2 sg* dotkni(e)sz się (3). ◇ *3 sg* dotknie się (29). ◇ *2 pl* dotkni(e)cie się (1). ◇ *3 pl* dotkną się (3). ◇ *praet 1 sg m* dotknął(e)m się (1). ◇ *2 sg m* -ś się dotknął (3). ◇ *3 sg m* dotknął się (42). *f* dotknęła się (22), dotkła się (1) *SkarŻyw* 193. *n* dotknęło się (5) *Leop* (2), *WujJud*, *WujNT*, *SapEpit*, dotkło się (2) *SkarJedn* [176], *SkarŻyw* 293. ◇ *3 pl m pers* dotknęli się (2). *subst* dotknęły się (1). ◇ *plusq 3 sg m* był się dotknął (2). *f* była się dotknęła (1). ◇ *imp 2 sg* dotkni się (11). ◇ *3 sg* niech się dotknie (1). ◇ *2 pl* dotknicie się (2). ◇ *con 1 sg f* bych się dotknęła (3) *OpecŻyw*, *WujNT* (2), bym się dotknęła (1) *Leop*. ◇ *3 sg m* by się dotknął, dotknąłby się (16). *f* by się dotknęła (2). *n* by się dotknęło (1). ◇ *3 pl m pers* by się dotknęli (2). ◇ *con praet 3 sg f* by się była dotknęła (1). ◇ *pass fut 3 pl* dotkną się (1). ◇ *praet 3 pl subst* dotknęły się (1). ◇ *part praet act* dotknąwszy się (7), dotknęwszy się (1); dotknąwszy się : dotknęwszy się *OpecŻyw* (1 : 1).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Zbliżyć się do czego aż do zetknięcia, przytknąć, zetknąć się z czymś fizycznie, trącić, poruszyć, macać; *atrahere, attrectare, palpate, tractate BartBydż; atti(n)gere Mącz* (187) : *OpecŻyw* 44v, 45; bo gdzie łie [tey ryby] dotknie: thedy łparzy iako pokrzywa ziemna *FalZioł* IV 40d; Fas habere, Za poświęconą mieć, á nie łmieć łie dotknąć. *Mącz* 118d, 439d; *RejAp* 54; *GórnDworz* Ff2v; *WujJud* 61; łużes łie dotknął / á w tey grze/ kto rułzy/ Wymowki niemalż *KochSz* B2; *WujNT* *Matth* 14/36; *SkarKaz* 204a; *SzarzRyt* B3.

dotknąć się kogo, czego (146): *OpecŻyw* 44v [4 r.], 45, 151v, 153v, [170v]; *PatKaz* II 41v, [54²]; *BartBydż* 211b; *FalZioł* V 35; alic mu przywioda niewidomego i profłż go/ aby się go dotknął [ut illum tangeret] *MurzNT* *Mar* 8/22, *Mar* 6/56, *Luc* 5/13; *KromRozm* II 14v; *BielKom* C4v; *KrowObr* 73v, 92, 101, 146v; *Leop* *Ex* 19/12, 13, *Lev* 8/15, *Matth* 9/20, *Mar* 5/28 (19); *RejAp* 72; Kto łie dotknie łcierwu iákiego/ nieczyłthem iest. *BibRadz* *Num* 18/19 *arg*, *Ex* 30/29, *Lev* 11/39, *Esth* 5/2, *Luc* 24/39, *Hebr* 12/20 (12); *BielKron* 26 [2 r.], 29v, 32, 37, 87 (9); *Mącz* 501b; *HistRzym* 126; y dał mu [Pan Tomaszowi] łie dotknąć ran y ciála łwego łwiętego. *RejPos* 207v, 120, 153v, 203v, 207, 213v (17); *KuczKat* 275; *WujJud* 46, 61; *BudBib* *Ex* 29/37, *Lev* 11/8, 22/4, 5, 6, *Num* 4/15; *CzechRozm* 96; á gdy łákobá przemoc niemogł/ dotknął łię żyły biodry iego [tetigit nervum femoris eius *Vulg* *Gen* 32/25]/ iłż mu włchła *SkarŻyw* 348; iłż łkoroby łię [chora niewiasta] práwego krzyża Chryłtułowego/ [...] dotknęła/ ozdrowieć miála. *SkarŻyw* 397, 113, 179, 252, 325, 397 (12); *MWilkHist* H4; *StryjKron* 345; *KochDz* 106; *ReszList* 182; *LatHar* 218, 245, 720; A niewiáftá niektora [...] przyłtapiwłży z tyłu/ dotknęła łię [et tetigit] kráiu łzáty iego *WujNT* *Luc* 8/44, *Matth* 8/3, 9/21, *Mar* 1/41, *Luc* 5/13, *Hebr* 12/20 (26); którzy w łwięto ł. Michála ziechawłży łie [...] dotknawłży łiełwiętych Ewánieliy [tactis sacrosanctis *Evangeliiis* *JanStat* 853] [...] będą kárác Sędzie y Vrzędniki *SarnStat* 1076. *Cf* *dotknąć się czego czym*.

dotknąć się czego czym (9): *WróbŻołt* 17v; á onym kámieniem czego łie dotknie/ złotem łie łłtanie *BielKron* 26, 26, 453v; *BielSat* N2v; *PapPan* O; *SkarŻyw* 193; *NiemObr* 88; *BielSjem* 38.

Przysłowie: bibl. Wnet fie fmołą vmáżełz fkoró fie iey dotkniesz. *BielKom* C4v; KTo fie dotknie fmoły [*Qui tetigerit picem*]/ zmáże fie od niey *Leop Eccli* 13/1.

Zwrot: »ręka się dotknąć; ręce się dotknęły« (3; 1): y ręce nálze iáwnie fie wfzytkiego dotknęły. *RejPos* 281; *PapPan* O; a oná fkoró fię twarzy iey ręką fwoią dotklá/ wnetże bol przeftał *SkarŻyw* 193; *NiemObr* 88.

W przen [*kogo, czego*] (8) : bo dułzá máiac czáftkę iedną prawdziwey cudności/ [...] ktora od Bogá płynie/ rofwieca/ y czyni káżdą rzecz piękną/ ktorey fie iedno dotknie. *GórnDworz* L17; ktorych [*tajemnic Bóstwa*] nigdy żadny rozum áni ná niebie áni ná zyemi/ nie tilko zrozumieć/ ále áni w myflach fwich nigdy fie dotknąć nie mógł *RejPos* 101v, 148.

Frazy: peryfr. »ledwie się co dotknęła młoda muza moja helikońskich ogrodów, parnaskiego zdroja« = *ledwie zacząłem pisać, tworzyć* (1): Ledwie fię co dotknęła młoda Muzá moiá Helikońfkich ogrodów/ párnáfkiego zdroiá. Y ták przed cię z ofiárą ftanáć mi kazálá *SapEpit ktv*.

peryfr. »sceptrum krolewskie [*kogo*] się dotknęło« = *król zwrócił na kogoś uwagę, obdarzył swoimi względami* (1): Záráz ferce onego ciebie fię więło/ Sceptrum iego krolewfkie ciebie fię dotknęło. *SapEpit* B2.

Zwroty: »ręką się dotknąć« [*szyk zmienny*] (2): Dotkni fię ręką fwoią tych mar/ tych złych nałogow moich *SkarKaz* 387b; *GosłCast* 55.

»uszu się nie dotknąć« = *nie być słyszany, uchodzić uwadze* (1): Pletliwe báśni y rozmowy płonne/ y wfzu fię iey dotknąć nie mogły. *SkarŻyw* 13.

Przen (11) :

Zwroty: »ledwej, tylko, z daleka a mało się dotkąc« = *ledwie się z czym zapoznać, spróbować; primoribus a. supremis labris aliquid degustare a. attingere, a limine salutare, breviter a. leviter (in transitu) attingere aliquid Mącz* [*w tym: czego*] (2)] (3 : 1 : 1): *supremis labris aliquid degustare*, Ledwey fie czego dotknąć/ nie wiele fie w czym ćwiczić. *Mącz* 180a; *A limine salutare*, Przed wroty czołem vderzić/ To yeft/ Z dáleká á máło fie czego dotknąć. *Mącz* 193d, 190a, 322a, 440a.

»paluszkami się dotknąć« = *ledwo spróbować, doświadczyć; digitis extremis attingere Mącz* (1): *Digitis extremis attingere aliquod genus vitae id est, breviter sive leviter attingere, quod alias a limine salutare dicitur. Pálufzkami fie dotknąć/ to yeft/ bárzo máło czego skofztowác. Mącz* 88d.

»palcem, paluszką się nie dotknąć« = *nie zainteresować się wcale, nie obchodzić kogo, być obojętnym; ne digitum porrigere Mącz* [*w tym: czego*] (2)] (2 : 1): *Ne digitum quidem porrigere in rem aliquam, I palufzką fie którey rzeczy nie dotknąć. Mącz* 350d; *CzechRozm* 101v; y krzyż fwoy ná fię wzięwłzy/ ná káždy dzień/ zá Pánem z nim chodzić/ dźiw to ieden v światá/ ktory tego áni rozumie/ áni fię pálcem dotknąć chce. *NiemObr* 10.

»[czego] palcem się dotknąć« = *w sposób oczywisty, pewny sprawdzić* (1): bo lámá rzecz iáwnie woła á wykłáda/ iż to ieft fzczyra prawdá/ [...] iż fie tego ledwe káždy iáwnie pálcem dotknąć nie może. *RejAp* 80v.

»ręką się dotknąć« = *w sposób pewny się przekonać* (1): Oto iufz ná oko widzifz/ y ręką fie ná oftátek dotknąć możefz/ iżem ia was pierwey niepotwarzał/ álem prawdę piłá *KrowObr* 218v.

a. Dokonać aktu płciowego, macać w celach lubieżnych [kogo, czego] (9) : gdy kto wnidzie do niewiały bliźnego swego/ czyłtym niebędzie gdy sie iey dotknie [*cum tetigerit*]. *Leop Prov* 6/29, *Gen* 26/11; A Abimelech nie sie iey był niedotknął [*non tetigerat eam Vulg*] *BibRadz Gen* 20/4, *Gen* 20/6; y gdy się ku mnie popędził/ pierwey niżli się mnie dotknął/ [...] zábit ieft. *SkarŻyw* 69, 69 [2 r.].

Zwroty: »ręką się nie dotknąć« (1): iż się żadney znaś [!] y ręką nigdy niedotknął/ áni przy boku kiedy ktorey znaś legł. *SkarŻyw* 108.

»dotknąć się wszetecznie« (1): Sam on Syn Stárołty [...] dotknąć [!] się wżetecznie pánienki S. pokuśił *SkarŻyw* 69.

b. O granicach: Zetknąć się, sięgnąć [czego] (1) : Wiłty połowicá będzie gránicá miedzy Królestwem Polłkim/ y ziemiámi Miłtrzá Prułkiégo [...] póki przerzeczona połowicá Wiłty niedotknie sie mieyfcá gránic [*tanget JanStat* 846] *SarnStat* 1070.

2. Przekonać się, upewnić się (14) :

Szereg: »dotknąć się i doznać« (1): Dotknąłem się tego y doznał [*experimento didici Vulg Gen* 30/27]: iż mi Bog dla ciebie błogółáwi. *SkarKaz* 579a.

a. Uświadomić sobie, wnikać w siebie [z funkcją strony zwrotnej] (13) : A byś sie práwie chciał dotknąć/ tedyś ieft práwy Licemiernik *RejPos* 67, 193.

Ze zdaniem dopełnieniowym [jeśli(że) (6), iż (1), że (1), inne (3)] (11): A niech sie dotknie káždy ktory podfárzeie/ Iefli sie sam s swoich ípraw młodych nie násmieie *RejWiz* 190v, 188; Abowiem dotkni sie pirwey sam cóś ieft *RejPos* 316v, 147, 229, 247, 253v, Ooo2v (9).

Szeregi: »uważyć sobie a dotknąć się« (1): A tu łobie vważ/ á thu sie dotkni nędzny włodárzu/ czymeś to záłżył temu Pánu swoiemu *RejPos* 192.

»dotknąć a dotknąć się a weźrzeć do serca swego« (1): dotkni á dotkni sie iedno káždy z nas sam/ á weźrzy do fercá swego/ iefliżeś sie w myłli á w fercu twoim nie oddzyelił od tego Bogá *RejPos* Ooo2v.

»widzieć a dotknąć się« (1): Bo widził á dotkni sie sam/ żeś iuz práwie nápoły obumárl w káżdym wieku swoim *RejPos* Ooo4.

3. Zagrozić komu, zaszkodzić, skrzywdzić kogo, unicestwić, targnąć się na kogo, zniszczyć, skazić; contingere Mącz [kogo, czego] (26) : Iżali krol nie ieft wielki w mocy swey/ ktorego wżytki ziemie obawiaią się dotknąć [*verentur tangere eum*]? *BibRadz* 3. *Esdr* 4/28; *Mącz* 440a; otoczyłes go [*Jopa*] ták mocną ftrażá iż sie go nikt dotknąć nie może *RejPos* 330v, 330v, Ooo3v; *SkarŻyw* 403; áby ten ktory pierworodne trácił/ ich [Żydów] się nie dotknął [*ne tangeret eos*]. *WujNT Hebr* 11/28.

Frazy: »grzech, zmaza, zaraza się (nie) dotknął (-ęła)« [*szyk zmienny*] (3 : 1 : 1): *PatKaz II* 66, 79v; A iż człowyek z dułfe y z cyálá spoyony/ zarázá oná y cyálá sie yego dotknęła. *KromRozm III* A7v; *RejPos* 100v; weź mię w opiekę swoię/ áby się mnie nie dotknął grzech/ áni żadna zmázá *SiebRozmyśl F*.

»(frasunk ani żadne) niebezpieczeństwo (śmierci), srogość śmierci się nie dotknie« [*szyk zmienny*] (8 : 1): *RejAp* BB2v, 20v, 70, 71; á iż sie iey [*duszy wiernego*] żadny fráfunk áni żadne niebezpieczeństwo nie dotknie *RejPos* 128; iż dułze ich [*świętych*] w ręku á w opiece Páńskiey są/ á nie dotknie sie ich nigdy żadna frogość śmierci *RejPos* 321 v, 110, 244v, 282 *margin*.

»dotknie się nieprzyjaciel [= *szatan*]« (1): Tām [...] niémálfz żadný trwogi/ Ani fię ich iuż dotknie/ nieprzyjaćiel fropi. *SiebRozmyśl* L.

»[czyja] ręka się dotknęła« (1): tedy fię dowiemy iż fię nas nie iego ręká dotknęła [*tetigit in nos*]/ ále to ná nas z trefunku przyfzło. *BibRadz* 1.Reg 6/9.

»strach (ani niebezpieczeństwo ani przygoda) się nie dotknie« [*szyk zmienny*] (5): *RejAp* 60v, 71; *RejPos* 110, 282 *margin*; iż fię ich [*świętych ojców w otchłani*] tām nie dotknął żadny ftrách fmiertelny *RejZwierc* 129.

Szereg: »zaszkodzić ani się dotknąć« (1): Ale duży twoiey/ [...] nic zálfzkodzić áni fię iey dotknąć nie może. *RejZwierc* 179.

4. *pass* (*O jakimś temacie*): *Być poruszonym, napomkniętym, wspomnianym* (2) : *LatHar* 263; Ná ktorego grzechu ohydzenie wiele rzeczy mamy w piśmie ś. ktore fię tu krotko dotkną. *SkarKaz* 314b.

5. *Odnieść się do czego, dotyczyć, mieć z czym związek* [*kogo, czego*] (2) : Tedy Papież Dámáfus [...] wftyko co fię wiary wyznánia o koło Duchá S. dotkło počwierdził. *SkarJedn* [176]; iłz co fię dotkło P. Bogá/ nabożeńftwá/ [...] ná wftyko iáko zdrowy dobre baczenie miał. *SkarŻyw* 293.

Synonimy: 1. *macać, ruszyć; a. wnić; 2. doznać; a. uważać, weźrzeć, widzieć; 3. zaszkodzić.*

Formacje pochodne cf **TKNAĆ SIĘ**.